

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LAUER, ENRIK

Mozart și femeile / Enrik Lauer împreună cu Regine Müller;
trad.: Mona Petzek. - București: RAO International Publishing Company, 2006
Bibliogr.
ISBN (10) 973-576-970-0; ISBN (13) 978-973-576-970-3

I. Müller, Regine

II. Petzek, Mona (trad.)

78(436) Mozart, W.A.

929 Mozart, W.A.

RAO International Publishing Company
Str. Turda 117-119, București, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

ENRIK LAUER

Mozart und die Frauen

© 2005, Verlagsgruppe Lübbe GmbH & Co. KG, Bergisch Gladbach

Traducere din limba germană
MONA PETZEK

Ilustrația copertei
© akg-images

© RAO International Publishing Company, 2005
pentru versiunea în limba română

Credite foto

© ARCHIV FÜR KUNST UND GESCHICHTE (AKG), Berlin
2, 6, 9, 14, 15

© INTERNATIONALE STIFTUNG MOZARTEUM (ISM), Salzburg
1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13

2006

ISBN (10) 973-576-970-0
ISBN (13) 978-973-576-970-3

„UN DOR CE NU SE ALINĂ“ Mozart și femeile

A fost oare „preferatul zeilor“ și „preferatul femeilor“? A fost oare Wolfgang Amadé Mozart, geniul teatrului muzical, un Don Giovanni în secret sau nu tocmai în secret? Personajul principal din opera cu același titlu, cel mai renomnit desfrînat din istoria teatrului, se naște la Praga *anno* 1787. În seara memorabilei premiere Giacomo Casanova în persoană se afla în public. Moravurile erau libertine la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, morala burgheză nefiind încă formată. Și, întrucât ne-au rămas de la Mozart o sumedenie de scrisori, care însă nu abundă în dezvăluiri și în detalii picante din viața sa intimă, ne închipuim cu placere că mărturiile cele mai graitoare despre persoana sa, anume operele sale muzicale, ne pot dezvăluui cîte ceva despre omul Mozart. Este tentantă ideea că drăgălașul copil-minune, „băiatul ca tunetul și ca fulgerul“ a devenit un curtezan focos, care se înfrupta din plin, nu numai din punct de vedere artistic. Și care a împrumutat în mod firesc operei sale o parte din plinătatea intensă a vieții. Îți imaginezi cu placere că Mozart știa prea bine ce descrie, atunci cînd evidenția muzical și dramatic, în toate nuanțele posibile, efectul magic al lui Don Giovanni

asupra sexului frumos. „Aici vorbește un cunosător!“ se striga prietenește, savurindu-se fiorul placut al setei invidioase de senzație. „Da, da, artiștii ăștia! Daramite aşa un geniu ca el! Cum s-o fi petrecut?“

O tradiție de lungă durată lasă a se înțelege asemenea asociere biografice. Căci, de cînd modelul de interpretare numit „Viața, opera și epoca sa“ a devenit, în secolul al XIX-lea, subtitlul standard pentru descrierile despre viața „marilor bărbați“ – mai rar a femeilor –, nu ne place să ne închipuim o viață de artist altfel decît ca pe o întrepătrundere strînsă între experiența personală și creația impersonală. Ceea ce se adaugă în cazul lui Mozart este expresia nemijlocită a operei sale. Muzica sa este senzuală în cel mai bun sens al cuvîntului. Este erotică, fără a tinde spre porniri echivoce, indecentă, și totuși profund spirituală, bogată în tensiuni, plină de cotituri surprinzătoare – și de o frumusețe strălucitoare. Ei îi reușește minunea de a îmbina senzualitatea pronunțată cu adorația de la distanță. Este o muzică a dorului, a iubirii zadarnice, arareori a împlinirii.

Această muzică oferă mult spațiu de interpretare. Personajele lui Mozart traversează o varietate de ipostaze și sunt prezentate în toate stadiile iubirii: visătoarea Constanze și salvatorul ei ușor îngimfat, Belmonte; Cherubino, flacăul năucit de iubire – tocmai el păzește porțile Raiului! – și codana Barbarina; melancolica contesa și spiridușul erotic, contele Almaviva; pragmatica, autocenzurata și, cu toate acestea, extrem de romantică Susanna; o matroană, care înflorescă tîrziu, ca Marcellina; craiul cu probleme de identitate – nu degeaba subtitlul „*Dramma giocoso*“ îl numește pe Don Giovanni un „dissoluto“, prin urmare, în traducere ad litteram un „descompus“ sau un „împrăștiat“; Don Ottavio, declarat în mod eronat un curtezan, în realitate însă foarte sensibil și plin de tristă resemnare; cele două isterice,

extrem de irascibile, Donna Anna și Donna Elvira; pe cît de gingeșă pe atît de hotărîta tăranțuță Zerlina, și Masetto, nătingul gelos; tinerele perechi din *Cosi fan tutte*, care se împiedică derutate în labirintul propriilor sentimente, conduse numai ici-colo de șireata și voioasa Despina și de cumpănîtul și cinicul Don Alfonso; intriganți lascivi ca Osmin și Monostatos; în sfîrșit, modelele vizionare ale lui Mozart pentru roluri de pubertate, concept care pe atunci nici nu fusese inventat: Tamino și Pamina. Mozart prezintă toate modalitățile de joc de scenă ale omului care iubește și care dorește. Acesta trebuie să fi fost și în viață privată un specialist în iubire! Cel puțin aşa este înclinația să credă publicul.

Dar oare „Wolferl“¹, geniul operei decedat timpuriu, chiar a fost unul după care alergau toate femeile? Legendele și istorioarele se împleteșc nu doar în jurul vieții intime a domnului compozitor: întreaga sa viață și operă par a fi un izvor nesecat, din care se pot extrage tot felul de nestemate. De unde această bogăție de speculații și de povești?

Viața lui Mozart este mai bine documentată decît a mulțor alți mari artiști din trecut. Și cu mult mai mult spre deosebire de cea a colegilor săi, opera sa se învîrte, ba fățuș, ba mai pe ascuns, în jurul acțiunii erosului. Atât opera sa impresionantă și stufoasă, cât și decesul său timpuriu, la 35 de ani, hrănesc o altă presupție romantică despre tipul omului genial: anume că acesta se mistuie devreme, întrucât betița trăirii și furoarea creației ard scurta luminare a vieții la ambele capete. Moartea misterioasă a lui Mozart, survenită în timp ce maestrul pare-se că lucra încă la partitura singurului său recviem, și groapa comună în care a fost înmormântat au determinat generații întregi de cercetători și de biografi să presupună că ar fi vorba despre o poveste polițistă. Diversele teorii despre conspirații sănt lecturi de suspans: Mozart

¹ Diminutiv de alint de la „Wolfgang“ (n.tr.)

ar fi fost otrăvit, poate de către concurrentul său, Salieri, care nu suporta supremăta artistică a celui dintii, sau poate de un adversar amoros. Să fi fost Franz Hofdemel, cu a cărui soție, Magdalena, se presupune că avea o relație? Sau elevul său, Süßmayr, cu care se pare că ar fi avut o legătură nevasta sa, Constanze, și cu care ar fi făcut pînă la urmă un copil? Sau a fost enigmaticul conte Walsegg-Stuppach, cel care a comandat recviemul și care dorea să treacă drept compozitorul lucrării? Pe lîngă acestea circulă alte zece teorii despre cauza naturală a morții lui Mozart. Iar legendele continuă să se înmulțească precum buruienile. Ba se găsește undeva craniul lui Mozart, ba se iubește altundeva un portret dubios, înfățișind un domn sobru, care nu are nimic în comun cu portretele cunoscute – și ele, la rîndul lor, se contrazic reciproc. Varianta mult mai prozaică a sfîrșitului său, anume că o combinație între suprasolicitare și îngrijire medicală precară s-a suprapus peste sănătatea mai degrabă subredă a lui Mozart, provocîndu-i moartea, nu se acceptă deloc cu placere.

Cînd Mozart a decedat, epoca feudală lăua și ea sfîrșit, iar cea a individului autonom debuta. Odată cu ea începea și perioada în care artistul singuratic, avînd ca unică datorie opera sa sfîntă, devinea o figură ideală venerată. Cînd primul biograf demn de luat în seamă a lui Mozart, Georg Nikolaus Nissen, a murit, în 1826, fără să-și fi terminat opera, Schubert și Beethoven se aflau pe culmile creației lor, chiar dacă și ei erau aproape de moarte. Schubert, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai romantismului, a murit în 1828, iar Beethoven, titanul aşa-numitului clasicism vienez, care într-adevăr s-a aventurat departe pe un tărîm artistic nou, a murit în 1827. Pînă atunci apăruseră numai două biografii preromantice ale lui Mozart: un volumăș subțirel al unui anumit domn Schlichtegroll, apărut în 1794, conținînd

informații din auzite, și relatarea lui Franz Xaver Niemetschek (*L-am cunoscut pe Mozart. Unica biografie a lui Mozart relatată de un martor ocular*), din anul 1798; Franz Xaver Niemetschek a fost profesorul fiului celui mare al lui Mozart, Karl Thomas. Astfel, Nissen, cel de-al doilea soț al lui Constanze, a fost primul care a încercat să prezinte pe larg viața lui Mozart, pe baza scrisorilor și a documentelor rămase – chiar dacă, cu siguranță, din perspectiva soției sale.

La vremea cînd soții Novello din Anglia porneau să chesioneze ultimii martori contemporani cu Mozart, noua epocă se afla deja la apogeu. Venerabilii cetăteni cu veleitați educaționale s-au autointitulat „pelerini“ în chestiunea Mozart. Noul model romantic al artistului, care apărea de acum înainte în prim-plan, avea și un nou public. Acesta arăta atât față de operă, cât și față de artist și față de viață sa o formă de admiratie și o evlavie de neînchipuit doar cu cîțiva ani înainte. În vremea lui Bach nimeni nu se interesa de viața artistului, iar lui papa Haydn i s-au adus onoruri biografice abia foarte tîrziu. Trebuia umplut locul bizarului, al alterității, loc ocupat înainte de personalul din sistemul feudal. Prin urmare, a fost nevoie să apară artiștii, pentru a reprezenta atât prin opera, cât și prin viața lor ceva care să fie cît mai accesibil burghezului.

Cu mici modificări, acest lucru a rămas neschimbăt pînă astăzi. Numai că locul venerației evlavioase a fost adesea luat de pofta de a demonta. Societatea încă mai este însetată de birfele din viața artiștilor și a urmașilor moderni ai acestora, starurile și VIP-urile. Iar acestea ar trebui să fie cît mai incitante, în orice caz, mai incitante decît propria viață, presupus plăcitosoare. Ba e surprins cîte un pictor sau cîte un moderator la o orgie într-un hotel de lux, ba se emoționează bucuroși cititorii cu privire la dezvăluirile despre consumul de droguri al unui star de muzică

pop, iar publicul se arată întotdeauna recunoscător pentru dramele conjugale din cercul actorilor. Dacă vreunul se bucură într-un taxi de serviciile sexuale oferite de o prostituată, atunci pozele de pe prima pagină a ziarelor îi vor fi rezervate săptămâni întregi. Această nevoie de a privi prin orice gaură de cheie se poate exersa, în mod firesc, și asupra personalităților decedate. Romanticul fără seamă, Robert Schumann, în realitate un sadic inhibat? Ei, bravo! Nietzsche, proclamatorul „supraomului“ și al „voinței de putere“, un homosexual sensibil? Ne gîndeam noi. Așadar, și Mozart cu muzica lui erotică trebuie să fi avut o viață desfrînată. Ajunge.

Legendele au început să apară deja în generația următoare, în principal din cauza schimbării perspectivei asupra lumii. Pentru că, treptat, publicul a început să manifeste interes nu numai față de opera actuală a artiștilor, ci și față de viața lor trecută. Ei, Constanze avea cu siguranță un interes solid să-și vîndă cît mai bine soțul decedat și opera acestuia, conform noilor tendințe. Și bineînțeles că voia să apară și ea într-o lumină cît mai favorabilă. Prin urmare, probabil că a eliminat vreo scrisoare care nu-i convenea, cenzurînd astfel într-o oarecare măsură detaliile private în folos propriu. Însă despre volumul strădaniilor ei cunoaștem puține. Al doilea soț al ei, Nissen, care, orișicăt, a lucrat pe post de censor la Copenhaga timp de zece ani, a tăiat din unele scrisori nume și „pasaje“ indecente. Însă, multe dintre acele „corecturi“, mai degrabă neîndemnătice, au putut fi refăcute ulterior. Cît despre numărul și însemnatatea scrisorilor dispărute sau distruse se poate doar specula – ca despre orice lucru inexistent. Însă, cu greu se poate presupune despre Constanze un lucru: anume, că ea ar fi dispus de previziunea necesară pentru a înțelege efectele istorice pe termen lung ale unei prelucrări editoriale conștiente a vieții și a operei lui Mozart.

Numerosoasele scrisori ale lui Mozart, care numai complete nu sunt, dar care, cu toate acestea, documentează vaste perioade din viața sa, spun multe, dar, în același timp, și foarte puține. Menționează multe nume și dau informații despre viața sa socială. Însă arareori dezvăluie cîte ceva despre trăirile sale interioare. Noi suntem cu siguranță prea obișnuiți cu comunicarea permanentă a proprietăților stării pentru a putea accepta în mod firesc că o asemenea comportare le era în mare măsură străină lui Mozart și contemporanilor săi. De aceea se prea poate să ne irite faptul că unica scrisoare care s-a păstrat către Aloysia – cea mai mare dragoste a sa – nu vorbește deschis despre sentimente profunde, ci se învîrte în jurul cozii. Mai multe în acest sens spun scrisorile către Bäsle¹, care au un limbaj simplu. Dar și acestea ascund, pînă la urmă, cît de departe au ajuns într-adevăr Mozart și verișoara sa veselă. Scrisorile către Constanze sunt cu preponderență mărturii ale unui mariaj fericit. Prin natura lucrurilor, acestea nu sunt productive pentru apariția legendelor – ce este incitant în faptul de a-ți iubi soția? Dar stai: soții își erau într-adevăr fideli? Sau Mozart avea relații cu diferite cîntărețe, în timp ce Constanze se distra în paturi străine în timpul numeroaselor ei șederi în stațiuni? Și aici este valabil: nu există dovezi, documente, doar bănuieri, interpretări, speculații.

Care au fost cele mai importante femei din viața lui Mozart? Dacă facem abstracție de personajele operelor sale, care poate au fost cu adevărat cele mai importante femei din universul lui, atunci doar cîteva au jucat un rol însemnat pentru el. Pe scena operelor lui Mozart se oferă de toate, de la o prostioară naivă la furia isterică. Dar cînd a acumulat în scurta sa viață toate

¹ Diminutiv de la *Base*, termen învechit, respectiv regional pentru „verișoară“. Fiind perceput în spațiul de limbă germană aproape ca un nume propriu (în contextul vieții lui Mozart), traducatorul a păstrat forma originală în majoritatea cazurilor cînd acesta apare în textul lui E. Lauer sau în scrisorile compozitorului. (n.tr.)

experiențele pe care le-a reprezentat artistic, acest lucru rămîne un mister.

Cu aceasta am ajuns la vechea întrebare, care probabil este imposibil de elucidat, asupra condiției producerii artistice: Se naște arta din experiența potență de imagine? Pe Mozart nu-l mai putem întreba. Personajele sale feminine sunt interogate cu fiecare nouă punere în scenă a operelor sale. Noi chestionăm în această carte femeile sale reale și investigăm viațile lor.

Interesante din punctul de vedere al unei vieți aparent pline de evenimente au fost în primul rînd celebrele cîntărețe din jurul lui Mozart: marea sa iubire Aloisia Weber-Lange și neastîmpărata Nancy Storace, prima sa Susanna. Povestile de viață ale mamei și ale surorii sale sunt mai degrabă nespectaculoase. Și totuși ele dovedesc o intransigență tenace în fața unui destin nu întotdeauna prietenos, trăsătură de caracter ce ne surprinde în prezent. Nici veselei verișoare din Augsburg, Maria Anna Thekla Mozart – așa-numita „Bäsle“ – nu i-a fost hărăzită o viață prea fericită. Astăzi am afirma chiar: Ce viață tristă! Însă, în acest fel am interpretat greșit faptul că, pe vremea aceea, fericirea nu se pretindea în măsura în care se face astăzi. Viața trecea cum trecea și te adaptai.

Dacă, pînă la urmă, Mozart a fost fericit cu Constanze și ea cu el este o întrebare la care nu se poate răspunde în mod univoc. Poate Mozart o iubea într-adevăr mai mult decît ea pe el. Un anumit ton melancolic de fond se citește foarte clar în scrisorile lui tîrzii către ea. Însă, pe lîngă acesta se ivesc încă glumele erotice de tipul celor din scrisorile către Bäsle și se subîntellege că Mozart își dorește la fel de mult soția chiar și după șapte ani agitați de căsătorie și după șase copii. În comparație cu sora ei, Aloisia, cu sora lui Mozart, Nannerl, și chiar și cu verișoara lui, Marianne, Constanze a reușit, cel puțin după moartea soțului, să-și croiască o viață aparent mai fericită. Toate aceste femei au ajuns pînă pe

la optzeci de ani și au trăit fama ulterioară aproape mitică a bărbatului de care fuseseră odată aproape. Însă, numai Constanze a reușit mult-dorita ascensiune socială, numai ea s-a bucurat de o viață variată și a profitat de celebritatea unei văduve Mozart. Ce simțea în sufletul ei nu știm. Din timpul vieții lui Mozart nu există aproape nici un rînd scris de ea, iar corespondența anilor tîrzii o infățișează ca pe o administratoare pricepută și interesată de afaceri. În măsura în care nu apare din perspectiva lui Mozart, ea rămîne aproape mută.

Şi Mozart? El nu a făcut nici măcar estimativ un bilanț al vieții sale și nici nu a rezumat întîlnirile cu acele femei care au jucat un rol pentru el. Într-una dintre ultimele sale scrisori către Constanze vorbește la un moment dat despre o „dorință ce nu va fi satisfăcută vreodată“. Dar acest lucru îl transformă, pur și simplu, într-unul care a eşuat în dragoste? Putem spune că a căzut întotdeauna în plasa femeilor nepotrivate, ca să ne exprimăm astfel? Nu a primit, de fapt, niciodată ceea ce și-a dorit? Pe scenă, Mozart a creat cele mai impunătoare personaje feminine de la Shakespeare încوace, poate cele mai mari figuri feminine în istoria operei. Aceste protagoniste construite perfect din punct de vedere dramatic, schițate aproape desăvîrșit din punct de vedere psihologic și modelate genial din punct de vedere muzical nu se poate să fi apărut din nimic. La fel de improbabil să fi sărit din scurta viață a lui Mozart direct pe scenă. Biograful și interpretul său, Wolfgang Hildesheimer, a explicat cu exactitate imposibilitatea unor asemenea deviații agreate de public: „Misterul Mozart, afirmă el, rezidă tocmai în faptul că «omul» nu se lasă descifrat“.